

ACC. N:R M. 12800: 1-14.

Landskap: *Blekinge*

Upptecknare: *O. Appelros, Jämskö*

Härad: *Lister*

Berättare: *olika personer; se uppg. bla -*

Socken: *Jämskö*

Berättarens yrke: *den bakslä!*

Uppteckningsår: *1953*

Född år ..... i .....

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

*Butikshandel på landsbygden.*

*s. 1-14. LUF 95.*

Luf. 95

1

Berättaren har ej omtala något äldre  
re äratat än 1876 på den butiken har  
innehamner, men den borde vara äldre  
samt tillhörd flera ängslor och  
innehafts av olika ägare. Och den  
förste har visst en var en som  
hette Lökanson från Karlshamn. Buti-  
ken är i varje fall den äldste i  
jämshög. Butikerna äro nu fyra gänte  
järnhandel och en klädes- och tobaks-  
handel. Någon annan "olagö" handel  
har ej funnits utom den att det hand-  
lades på söndagar, och då gingo ku-  
derna in på en kattsög. Butiken  
ägdes av köpsmanne och hand-  
i dagligt tal för "handelsbona".  
Handeln bedrevs som handduaring  
utan någon som hälet besyrt.

I regel hade en handlande ej någon annan utbildning än vanlig falkskola. Han titulrades endast med ett titelord med sitt vanliga namn, där ej man sade helt enkelt "du" vid intimare bekantskap. Men de kunde klara bokföringarna fästär jag ej, ty några lektion i dubbel italiensk bokföring var gj. Tal om, vilket ju är nödvändigt vid bolagshandeln. En handlandes klädedräkt var liksom med kundernas. På senare tid hade dock en extra överdragsrock som gavs i synnerhet av yngre biträden. En handlars sociala ställning kunde variera olika, men än en gång kunde det bli kunnigt, men det varliga var att de klarade sig bra.

Vad beträffar förtroendeuppdrag så hade en handl. intet förtroende mot någon annan person. Så just gängen ej var så väl ordnad som nu, då handl. hem, våra kunders fört, och således fick kunderna ärenda i dubbel mening, men så var det inte daglig fört håller. Någon särskild betydelse för bygdens utveckling förefaller ju ej. Den första butikens utseende var mycket trång och änkul och ägaren bodde i samma hus. Varorna var uppstaplade på hyllor längs väggarna. I den första butiken i Gämskög var handl. inredd i en par små hyffter och flet för en hel del fört kunder. En par små rum och kök var ju nödvändigt, men som butiken är efter är utvidgats är ej

4.

get att göra någon ritning i bestäm-  
da mått. Bland nödvändighetsvaror som  
"gingo" mest, var fotogen, kaffe, socker  
cigara, (sörst) såpa vattenjäl, och rågmjöl.  
Skulle man räkna upp lyxvaror, så var  
det inte många ty följande fallades i  
högsta grad. Men annars var det smör  
& tobak, tyg till kläder, garn, tapeter  
och gardiner. S. k. boddrake för gav ej  
hårt talas om. Det var ej alltid något  
namn på butiksägaren var angivet, utan  
det kunde vara endast några varor  
uppslappade på hyllor i fönstret som  
angav att det var en butik, och i denna  
lag fanns ej någon annan skylt än  
den gav en vänt på jämsköps första  
butik. De hygieniska förhållandena  
var ju, jämfört med nu ganska primitiva.

5  
Disken var nisserligen av hyglade  
bräden, men ej förmässade eller målade  
och hänglampen var över disken  
Eldstad fanns ej. Inte heller telefon så  
att man behöfde ej stå och vänta me-  
dan hand. Bervarade en påringning.  
Måtten var alvramått, Kvarten, stöp och  
kanna, skåpsvrid, Och dessa mått begag-  
nades, på grund av hand. Lärarstygade  
långt över den bestående tiden för  
mätarsystemets införande. Visserligen  
fick ej de gamla måtten finnas i buti-  
ken, men handlaren kunde konstatera att  
"förvandla gammalt till nytt och tvärt  
om varorna handköptes från närvarande  
stad av olika grossister. Någon järn-  
väg fanns ej till järnålg för år 1885.  
Förut fingo varorna hämtas med härbjuts.

6

I de handelsresande cirkulera ju fr. m.  
från grannstaden och komma från olika  
städer. Men länge sådana existerat  
kan jag ej uppgiva. Jag vet nu att  
i min barndom hade lanthandlarna  
ärade till staden, vilket sålman för-  
kommer nu. När kommer bilar med sär-  
skilt baron. Vad beträffar att somliga  
handl. blevo beröskade för särskilt  
gott kaffe, kan jag omnämna en handl.  
från en närgränsande församling (Vänge)  
som, tack vare sitt gode mälfföre,  
kunde inbilla kafferythor att han hade  
ett inköpställe, hemligt sådant som  
ingen handl. mer än han visste om. Det  
ryktet spred sig så att även gumman  
från denna församling skulle till W. att  
håpa av Kjöfvels kaffe. Han hade

7  
Härr hade t.o.m. en port som ej var  
till salu. Härr hade t.o.m. det  
för eget behov. Sen är det ju givet  
att det gör mycket hur en handl. kan  
lä sine kunder. Kunnars är numera  
priserna lika och äger sälja billigare  
än den andre. Personalbehovet fylldes  
sålunda, där ej egna barn fanns, att  
någon tilltusen gick beqväm med  
en del singlar sysslar, väga upp groat  
salt, eller pumpa upp en kanna fotogen.  
De hade sina hundar eller rekryter om  
man vill, och handl. skändes ej att låta  
uppsä en sådan i bitens närvaro för  
en ringa sak. Arbetstiden för sådana  
för så väl handl. som biträden var  
från kl. 6. fm och sen så länge bill.  
beröha butiken, åtminstone till kl. 8 em. v.



Biträden voro anställda efter huru de  
skötte sig. En del mer outvecklade än  
andra. De som hade en stramt sätt vil-  
le knappast någon handla med. Fritid  
var det ingen tid som ketter för en arbe-  
tare. I regel hade en handl. blott ett  
biträde. Skredens var några familje-  
medlemmar som deltog i expedieringen.  
Personalen hyrde fastad, då de ej ha-  
de hem i härheten. Handelsområdet  
ombräts var så stort som församlingen.  
I staden handlade ej allmänheten ty det  
hade de ej råd att resa, och i synnerhet  
då ingen järnväg fanns. Värka varor  
som mest köptes var lin pläder och  
föda. Några charturier fanns ju ej  
men så bruns fläsk, saltat. Lin solen  
i en välsorterad lanthandel.

Skau man kala om några speciala  
handelsdagar, så var det nog, söndagen  
ty till kyrkan borde man ju gå och  
då hade man ärendet dit ty man  
fattades näst för hushället, och de  
blev det ärendet till kyrkan. Anars  
är det g. några vissa söndagar  
det handlas mest på. De flesta huf-  
terna infinna sig i regel på förmid-  
dagen, i synnerhet för länsvägar. Det  
är flera butiker nu i församlingar  
än i kyrkbyn, såsom Gränum, Långgöl  
Ullkrantz, Biskopsnäs. Förr hade  
man behov av att handla åtminstone en  
gång i veckan, då man ju även hade  
ärendet till bank och post och även  
präster, det var försvinnande lite man hand-  
lade förut nu, men så länge som en månad

Kunde man dock ej vara från butik.  
Man handlade i sedmånhet kontant.  
Men dock har alltid kreditsystemet  
 varit i bruk och är delvis ännu. And-  
vik krediter såg jag på en skylt i  
en butik. Men länge man får kredit  
beror på förtroendet samt handlarens  
stabilitet. En månad är ju samma som  
kontant, men handl. Kan få ligga ute  
i årtalen och ibland inte på nå-  
got alls. De kan också få förlora åt-  
skilliga tusen för någon som spe-  
lar konkurs. - Varorna insveptes i  
vanligt gråt papper och ombands med  
ett snöre, och om det gånge inom  
begränsat område kunde det gå att få hem-  
skickat. Handl. Krävde skulden med  
att sända räkning. Lånds räkning

10

senaste år så blev skulden aldrig  
 för gammal att indrivas. Kunden  
 blev aldrig förbjuden att handla  
 Kontant även om han vällat hand.  
 förluster. Men i praktiken går det  
 så till att kunden byter om butik när  
 han kräves eller det har seglat upp  
 till Konflikt. Där som inte finns nå-  
 gonting att ta blir det ingen stämning.  
 Det begriper varje klok handlande,  
 och han lämnar ej heller så stor  
 Kredit att det blir hans ruin. Det  
 har jag ej hört, men nog kan en hand  
 spela om ändå, men det sker genom  
 andra orsaker, i synnerhet genom miss-  
 bruk av Lönittens droppar. Någon skall  
 att handla på Kredit eller på Guld finns  
 ej. Snarare Sonens hedra att vara beträdd.

12.

Vasorna märktes på en lapp handl. in-  
köpspris, som kändes för hans be-  
märke. Därav kunde han veta vad  
han möjligen kunde pruta av i fall han  
skulle prutas. Och det var det vanliga  
att man ej skulle ge vad handl. be-  
gärde förtä gängen. Ibland tiden lärde  
och handl. känna var och en kunde  
hjärtligt i den delen. Det berättas om  
en person som skulle köpa ett par byxor  
(det var i 9. sn.) Handl. kände gossen och  
begärde nära en tredjedel mer av honom  
än av andra, sen kunde han pruta av  
och Pelle köpte byxorna till stor belä-  
genhet. Känna kan man ej tala  
om konkurrerande butiker. Sen tiden är  
långsadan förbi. Det finns blott  
för par år sedan en handl. som gav

best en almanacka till jul. Men den  
saken var så pass viktig att den före-  
kom på en årsmöte, där Olofstr. och yhg.  
Käpmanaförening beslöt att inga  
almanackor skulle bortgivas. Färr gavs  
det både "på Båset" och någon jul-  
klapp åt mästare av sonliga ungdomar  
som ville göra sig bemärkta och det är  
att märka att de dro fald också. Nu  
mera får inte vatten på en syl" om  
man henom på en gång för 100 kr.  
Telefon bannar ju g. Det var ungefär  
snart 10 år sedan telefonen infördes i  
yhg. butiker en efter annan. Och så små-  
ningom en och annan storbonde. Nu har  
snart sagt varje arbetare förskaffat sig  
en sådan lyktartikel. Butikerna köper upp  
ägg och smör, därigenom har en del förändrats

14.

Enligt berättaren som begynte: "Kuslön  
år 1801 som handelsbeträde, var anlönnin-  
gen för hans del: Förste månad  
ingen ting, Förste året 100 Kr. 2 dra  
året 150 och 3 de året 350 Kronor, kost  
och logi "gratis". För femtio år sedan  
var sedan en hel inackordering in-  
gick. Berättaren var bland de bästa  
och han lärt förut i sitt hem en  
del, såsom att göra strutar o.d. Nu  
är betelningen 135 i mån. och utan  
kost o logi, således omkring 1,620 om  
året. är principalen human så bju-  
des em. Kaffe. Naturligtvis stegras  
lönen år efter år, ant eftersom  
oedertörande expedit blir kon-  
fektant och oöfkynt. Arbetstiden  
är från 9-till 6 med en timmas middag.